

HİKMET-AKADEMİK EDEBİYAT DERGİSİ
[JOURNAL OF ACADEMIC LITERATURE]
VEFATININ 100. YILINDA
ALİ EMİRİ ÖZEL SAYISI
YIL 10, EYLÜL 2024

Prof. Dr. Ekrem BEKTAŞ

Harran Üniversitesi
Fen-Edebiyat Fakültesi
Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü
Şanlıurfa/TÜRKİYE
ebektas@harran.edu.tr
ORCID

**DİYARBAKIRLI GARİBİ VE
ŞİİRLERİ**

**GARİBİ FROM DIYARBAKIR AND
HIS POEMS**

Makale Türü: Araştırma Makalesi	Article Information: Research Article
Yükleme Tarihi: 22.03.2024	Received Date: 22.03.2024
Kabul Tarihi: 12.08.2024	Accepted Date: 12.08.2024
Yayımlanma Tarihi: 30.09.2024	Date Published: 30.09.2024

İntihal / Plagiarism

Bu makale **turnitin** programında taranmıştır.
This article was checked by **turnitin**.

Atıf/Citation

Bektaş, Ekrem. "Diyarbakırlı Garîbî ve Şiirleri". *Hikmet-Akademik Edebiyat Dergisi [Journal of Academic Literature]* Vefatının 100. Yılında Ali Emîrî Özel Sayısı, (Eylül 2024), 540-575.

Bektaş, Ekrem. "Garîbî From Diyarbakır and His Poems". *Hikmet-Journal of Academic Literature Special Issue on the 100th Anniversary of Ali Emîrî's Death*, (September 2024), 540-575.

10.28981/hikmet.1457288

HİKMET-AKADEMİK EDEBİYAT DERGİSİ
[JOURNAL OF ACADEMIC LITERATURE]
VEFATININ 100. YILINDA
ALİ EMİRİ ÖZEL SAYISI
YIL 10, EYLÜL 2024

Prof. Dr. Ekrem BEKTAŞ

DIYARBAKIRLI GARİBİ VE ŞİİRLERİ

GARİBİ FROM DIYARBAKIR AND HIS POEMS

ÖZ

Klasik Türk edebiyatı ile ilgili araştırmalarda, şiir mecmualarının yeri ve önemi tartışmalıdır. İstanbul Süleymaniye Kütüphanesi Yazma Başlıklar Bölümü 776 demirbaş numarasıyla kayıtlı küçük hacimli bir mecmua bu çalışmanın esasını teşkil eder. Mecmuada Garîbî mahlasını kullanan bir şairin manzumeleri yer almaktadır. Cumhuriyet döneminde yaşamasına rağmen yazılı ya da sözlü hiçbir kaynaktan ismine rastlayamadığımız Garîbî'nin söz konusu manzumelerinde hayatı hakkında kısa bazı bilgilere ulaşıyoruz. Asıl adı Ahmed Edîb olan şairin doğum ve ölüm tarihleri belli değildir. Diyarbakırlı olan Garîbî'nin Mahmud Nedim adında küçük yaşta bir oğlu ile adını bilmediğimiz bir kız kardeşinin olduğunu; yine manzumelerini mürşidine göndermek üzere tebyiz eden Garîbî'nin müstensih olduğunu öğreniyoruz. Şair, tasavvufa ilgi duymadan önce derbeder bir hayat sürdüğünü ve bundan pişmanlık duyduğunu, tarikata intisap ettikten sonra şiire merak sarıp duygu ve hislenmelerini manzumeler şeklinde ifade etmiştir. Şairlik iddiasında olmayan Garîbî, manzumelerini bazen hece bazen de aruz veznine uydurmaya gayret etmiş ancak söz konusu manzumeler belli bir nazım şekline uymadığı gibi vezinleri de problemlidir. Bu çalışmada Garîbî'nin hayatı ve mecmuadaki manzumeleri ilim âlemine tanıtılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Diyarbakır, Ahmed Edîb, Garîbî, Şiir.

ABSTRACT

The place and importance of poetry magazines in research on classical Turkish literature is undoubtedly indisputable. This study is based on a small volume magazine registered under the number 776 in the Manuscript Donations Department of Istanbul Süleymaniye Library. The magazine contains poems by a poet using the pseudonym "Garîbî". Although he lived during the Republic period, we could not find his name in any written or verbal source, but we have some brief information about his life from his poems. His real name is Ahmed Edîb and his birth and death dates are unknown. We learn that, Garîbî is from Diyarbakır and had a young son named Mahmud Nedim and a his sister whose name is unknown. We also learn that he compiled his poems to send to his sheikh (master). Before meeting sufism, Garîbî lived a bohemian life and regretted it. After entering the tariqah, he became interested in poetry and expresses his feelings by poems. Garîbî, who does not claim to be a poet, tried to write his poems sometimes in syllables and in aruz (prosody) meter, but these poems do not comply with the verse forms and the meter of the poems is problematic. In this study, it is aimed to introduce Garîbî's life and his poems in the magazine to the scientific community.

Keywords: Diyarbakır, Ahmed Edib, Garibi, Poem.

Giriş

Klasik Türk edebiyatıyla ilgili çalışmaların her geçen gün arttığı, ismi hiç duyulmamış şair ve yazarların tespit edilip eserlerinin ilim âlemine tanıtıldığı ve bu tür akademik çalışmalarla literatürün zengileştiği görülmektedir. Edebiyat alanındaki bu verimli çalışmalarla birlikte gerek yurt içi gerekse yurt dışı kütüphanelerinde keşfedilmeyi bekleyen yüzlerce eserin ya da onlarca şairin/yazarın olduğu da muhakkaktır. Lisansüstü öğrencilerin tez konularını belirleme aşamasında tespit ettiğimiz küçük hacimli bir yazma eserdeki manzumelerin şairi olan Garîbî de bugüne kadar ismi duyulmamış, şiirleri üzerine de herhangi bir çalışma yapılmamış bir şairdir. Yakın dönemde, başka bir ifade ile Cumhuriyet döneminde yaşamasına rağmen yazılı ya da sözlü hiçbir kaynakta ismine rastlayamadığımız Garîbî'nin şiirlerinin yer aldığı bu mecmua, çalışma konusu olarak belirlenmiştir. Söz konusu mecmua, Süleymaniye Kütüphanesi Yazma Bağışlar Bölümü 776 demirbaş numarasıyla kayıtlı olup tamamı 26 sayfadır. Güzel bir nesih hatla yazılan esere sayfa numaraları verilmiş, şiirler siyah ve kırmızı mürekkeple yazılmıştır.

Garîbî'nin Hayatı ve Şairliği

Gerek yazmada yer alan şiirlerin mahlas beyitlerinde gerekse açıklama mahiyetindeki cümlelerde verilen bilgilere göre manzumelerin şairi Garîbî'dir. Asıl adı Ahmed Edîb olan şair, muvaşşah/akrostiş şeklindeki şiirinde hem sıfatını hem adını hem de mahlasını açıkça belirtmiştir. Bu şiire göre Garîbî'nin tam ismi Tâcî Ahmed Edîb'tir. Garîbî ise şiirlerinde kullandığı mahlasıdır.

Biyografik ve bibliyografik kaynaklarda ismine ulaşamadığımız Garîbî, yazmada verilen bilgilere göre Diyarbakırlıdır. Doğum ve ölüm tarihi bilinmeyen şairin 20. yüzyılda yaşadığı kesindir. Çünkü yazmanın sonundaki "23 Kânûn-ı evvel 940 Diyarbakır" ifadeleriyle hem memleketi hem de yazmanın telif tarihi açık bir şekilde belirtilmiştir.

Yine Garîbî'nin Yunus Emre (ö. 1321) övgüsünde yazdığı şiirinin başındaki açıklama cümlelerinde kendisinin İstanbul'da bulunduğu bir zamanda, Eminönü Halkevi'nde bir edebiyat gecesinin tertip edildiğini, Dede Korkut ve Yunus Emre ile ilgili konuşmaların yapıp onların edebiyat tarihindeki tesirlerinin konuşulduğunu ve bu toplantının Cumhuriyet gazetesinde haber olarak yer aldığını, kendisinin de tesadüf eseri olarak gazetede haberini gördüğünü ve o iki büyük zatın resimlerini keserek hürmet ve muhabbet beslediğini dile getirir. Devamında, Koca Yunus övgüsünde yazılmış hiçbir övgü şiire rastlamadığını, Yunus'un ilhamına nail olmak için onun övgüsünde duygu ve düşüncelerini, kalbinden doğan hislerini olduğu gibi kaleme aldığını ifade eder.

Şairle ilgili bilgiler, üzerinde çalıştığımız eserdeki bilgi kıyılarından ibaret olduğu için ailesi hakkında maalesef bir bilgiye sahip değiliz. Eserin sonunda, şair muhatabına selamlarını iletirken ailesinden iki kişinin ismini

zikretmiştir. Biri kız kardeşi, diğeri ise oğludur. Ahmed Edîb'in kız kardeşinin varlığının dışında herhangi bir bilgi bulunmazken oğlunun adının Mahmud Nedim olduğunu ve eserini yazdığı dönemde oğlunun okula daha yeni başladığını kaydeder.

Garîbî, mürşidine yazdığı anlaşılan ilk şiirden sonraki nesir kısmında, kendisinin yıllarca rintmeşrep/rint tabiatlı ve harabatî/meyhaneye düşkün bir hayat sürdürdüğü için mürşidinin bilgi ve görgüsünden mahrum kaldığını ancak şeyhinin kendisine himmet edeceğine olan ümidini hiç kaybetmediğini yazar. Şair, "manevî istinadgâh" diye tanımladığı şeyhinden aldığı ilham neticesinde, şiirin usul ve kurallarını bilmediği ve vezin, kafiye bilgisine de sahip olmadığı hâlde biraz şiir benzeri manzum sözler söyleyebildiği için kendisini bahtiyar addettiğini dile getirir. Neticede şiirdeki kusurlarının ortada olduğunu ancak bazı şiirlerini güzel söylediğine inandığı için övündüğünü ve sevindiğini ifade eder.

Yine tarihçi Ahmed Refik Bey'in (ö.1937) ilmî araştırmaları ile Köprülüzâde Mehmet Fuat'ın (ö. 1966) makalesinde tafsilatıyla anlattıkları Bursa'nın fethi sırasında Ahulî Baba'nın gösterdiği olağanüstü hâlleri konu alan manzumesiyle ilgili nesir kısımda

"Kavâ'id-i şî're bigâne vezin ve kâfiye usûllerindeki kusûrlarımın bî-nihâye olmasına rağmen kalbe hüküm eden mechûl bir kuvvet tarafından söylenmiş güzel sözler zehâbında bulunuyorum." (s. 24)

cümlesiyle kendi şairliğini açıkça ortaya koyuyor.

Şairin bu değerlendirmelerinden ve mecmuadaki manzumelerden hareketle Garîbî'yi şair olarak değerlendirmek pek mümkün görünmemektedir. Çünkü o, duygularını, hislerini vezin, kafiye, redif ve şiirin asıl ögesi olan anlama pek riayet etmeden içinden geldiği gibi söylemeğe çalışan bir nâzımdır.

Yine elimizdeki yazmanın 26. sayfasında verilen bilgilere göre Garîbî, daha önce yazdığı şiirlerini mürşidine göndermiş olup bu mecmuada yer alan şiirleri ise sonradan söylenmiştir. Şair, mürşidi olarak değerlendirdiği Şeyh Muhammed Nurî ile Şeyh Mehmed Tefvik Efendi'nin de şiirlerini içerecek bir seçki hazırlayıp ciltledikten sonra bir kopyasını da mürşidine göndermek istediğini söyler:

"Lutf-nâme-i mürşidânelerinizde buyurulduğu vecihle büyük 'azîzlerimin şî'rlerinin bir nüshasını da efendime irsâl edeyim... bi'z-zât fakîriniz elceyizimle yazmış olduğum büyüklü küçüklü on beş cilde yakın kıymetdâr âsârın fakîr göçdükte yâd ellerde kalacağından korktuğum için inşâallâh kısmet olup İstanbul'a avdetimde bunları efendim azîzime ve yahûd kütübhânelerden birine teslîm ve ihdâ etmek tasavvurundayım." (s. 26)

Garîbî yukarıdaki ifadeleriyle müstensih olarak on beş cilde yakın eser istinsah ettiğini, çoğalttığı bu eserlerin ölümünden sonra kaybolmaması için ya mürşidine ya da bir kütüphaneye bağışlamak istediğini açıkça ifade eder.

Ancak yazarın bahsettiği bu eserler hakkında hiçbir malumata sahip değiliz. Şair aynı yazının devamında istinsah ettiği bazı eski harfli metinleri yeni harflerle yazmayı düşündüğünü ancak bu düşüncesinden bazı nedenlerden dolayı vazgeçtiğini söyler.

Aşağıdaki bentte de şairin pirinin Rufâî tarikatına nensup bir şeyh olduğunu öğreniyoruz.

"Fedâ olsun bu öz cânım dil mülkünün sultânına

Sıdkıla basdım kadem râh-ı Hak erkânına

*Baş u cân koydum **Garîbî** pîrim **Rufâî** meydânına*

Hak cemâlin gördüm anda başka sa'âdet istemem" (s. 7)

Manzumelerinin İçeriği

Şairin hayatı hakkındaki bu kısa bilgilerden sonra elimizdeki mecmuanın içeriğine değinmek yerinde olacaktır. Mecmuada toplam on altı manzume yer almaktadır. Yazmadaki ilk manzume, Garîbî'nin müşidinden aldığı iltifatlı mektubun ümitsiz kalbinde oluşturduğu uyanış ve ferahlık üzerine söylemiştir. Şeyhine bağlılığını değişik sıfatlarla dile getiren şair, şeyhine intisap etmeden önceki hayatını beyhude geçirdiği için pişmanlık duyduğunu, bağlandıktan sonra kendisinden çokça istifade ettiğini şöyle özetler:

"Senelerden beri rind-meşreb ve harâbâtîliğim hasebiyle hicrânkeş bulunmaklığım fakîrinizi ma'ârif-i ledünniyye-i müşidânenizden mahrûm kılmışdır. Binâ'en-'aleyh böyle olmakla berâber pek çoklarının bu sâhadaki aksaklıklarına ve benimsememezliliklerine rağmen fakîr-i dil-rîşiniz de hakikat-ı bâtınıyye uğrundaki çalışmalarım zevâle uğramayıp bi'l-'aks tezyîd ü tedvîminin nazar-ı himmet-i müşidâneleri neticesi olduğuna kat'î olarak zâhib oluyor ve bu zehâb dolayısıyla da kalbimde çocuk sevinçleri hissediyorum." (s. 2)

İkinci manzume, şairin isim (Tâcî Ahmed Edîb) ve mahlasını (Garîb/î) remzeden akrostiştir. Akabinde, Yunus Emre'nin Cumhuriyet gazetesinde basılan resminden hareketle şairin ona karşı duyduğu derin saygısını dile getirdiği övgü dolu şiiri yer alır. Methiye olarak değerlendirilebilecek şiirde, Yunus'un tasavvufî şiirin kurucusu ve kendisinden sonraki pek çok şaire ilham kaynağı olduğu, Âşık Paşa (ö. 1332) ile birlikte Türk diline yeni hayat verdiklerini ifade ettikten sonra kendisinin Koca Yunus'a âşık olduğunu ve her an onu zikrettiğini söyler.

Dördüncü şiir, 7'li ve 8'li hece vezniyle yazılmış olup tasavvufî remizlerle örülüdür. Her insanın bir hazine ve kendine mahsus bir hâlinin olduğunu söyleyen şair, insanın ancak kâşif ve ârif kimseler tarafından anlaşılacağını söyler. Vücudu/varlığı "hatt-ı Yezdân", "sırrü'l-beyân" ve "seb'ü'l-mesân" olarak değerlendiren ve Kur'ân'ın Necm suresinden

iktibaslarla türlü benzetmeler yapan Garîbî, özetle insanın âlemin özü olduğunu vurgular.

Şairin aruz vezniyle yazmaya çalıştığı ancak başaramadığı beşinci manzumesi murabba nazım şekliyle yazılmış olup tasavvuf içeriklidir. Garîbî, Rufâî tarikatına mensup piri için yazdığı anlaşılan manzumede, “canı canan için feda etme, varlıktan geçme, benliği terk etme, nefsini bilip hakikî vuslata erme, siva/dünya elbisesinden soyunup hizmete durma, fakr elbisesini giyme, nefsi öldürme, emellerin peşinde koşmama, dünya makamını istememe, aşk yolunun eri olma, dünyadan tecrit olma, mürşidin hizmetinde sebat etme, kısacası hak yolun kurallarına sıdk ile sarılıp canını ve başını ortaya koyup Allah’ın cemalini görme” gibi temalar/hususlar üzerinde durur.

Matla beyti olmaksızın gazel nazım şekliyle yazılan ve yer yer “fâ’ilâtün fâ’ilâtün fâ’ilün” kalıbına uydurulmaya çalışılan altıncı manzumede şair, kendini rind olarak görüp zahide sataşmakta, namaz kılmanın farziyeti ile namazdaki kıyâm, kuûd, rukû ve secde-i şükr’ün sırrı üzerinde durur.

Yedinci manzumede yaratılış gayesini bilmeyen insanların yaşayışlarına değinen şair, insanın bu dünyaya gönderilmesindeki asıl maksadın insanın kendini bilmesi, kendini bildikten sonra da Rabbini tanınması yani tasavvufî ifade ile “*Men arefe nefsehû fe-kad arefe rabbehû*”¹ hadisine nâil olabileceğini dile getirir. Tasavvuf anlayışı çerçevesinde kâinatın yaratılışını izah etmeye çalışan Garîbî, dört unsur üzerinde durur; kâmil mürşide/yol göstericiye bağlanmanın gerekliliğini hatırlatır; mürşidi olmayanın mürşidinin şeytan olduğunu söyler ve “ağaçlar kalem, denizler de mürekkep olsa...” (Lokmân 27) Allah’ın sıfatlarını yazmaya yetmeyeceğini söyleyerek şiiri bitirir.

Rind-zahid tipinin özelliklerinin anlatıldığı sekizinci manzume dokuz beyitlik gazel formunda olup vezne uydurulamamıştır.

Dokuzuncu manzume, beş beyitlik ve “olur” redifli bir gazeldir. Âşıkane tarzda yazılan gazelde, aşk yoluna giren salikin meziyetleri anlatılır. Edep ve erkân gören derviş, “âleme sultân, ârif-i billâh, âlim-i dâna, küntü kenzullâh sırrına vâkıf ve gerçek sevgiliye kavuşan” biri olarak nitelendirilir.

“Medhiyye-i Hazret-i Şâh-ı Velâyet” başlığıyla yer alan yedi beyitlik gazelde Garîbî, ismini anmadığı mürşidinden birinin âdeta fizikî portresini çizer. Makta beytindeki “*Var eden sensin beni kim Garîbî kurbân olur*” (s. 12) farklı şekillerde de yorumlanabilecek mısraı ile şeyhine bağlılığını beyan eder.

Mesnevî nazım şekliyle ancak belli bir kalıba uymayan onbirinci manzumede, şairin ifadesiyle “şeytân ve rahmân” diğer bir ifade ile “hayır ve şer” kavramları üzerinde durur; görünüşte âlemde her ne kadar ikilik varsa da hakikatte âlemin bir/vahdet olduğu dile getirir. Uslanmayan gönlüne seslenen şair, sonu pişmanlık olan bir hayatı terk etmek gerektiğini, öz ile kışır/kabuk arasında kalan insanın özü yani ebedî hayatı seçmesini tavsiye eder.

¹ “Kendini bilen kuşkusuz Rabbini de bilir.” Aclunî, 2/262.

Vahdet-i vücûd anlayışının anlatıldığı gazel formundaki onikinci manzumede “cân ve cânân, vâcid ve mevcûd, bekâ ve fenâ, ulvî ve süflî” kavramlarından sonra oruç ve namazın faziletlerine değinen Garîbî, akabinde insanın ulvî âlemden süflî âleme gönderilişinin hikmetleri üzerinde durur.

Onüçüncü manzume ise şairin İstanbul’da ikamet eden mürşidi Hâfız Hasan Efendi’nin göndermiş olduğu mektubun kendisinde bıraktığı memnuniyet üzerine yazılmış bir teşekkürnâme mahiyetindedir. Mürşidin salike kazandırdığı meziyetleri uzun uzun anlatan şair, tasavvuf yolunu över. Mesnevî nazım şekliyle yazılan manzumede aruz vezni sağlanamamıştır.

Dörtlükler hâlinde yazılan ondördüncü manzumenin başında yer alan “*Ehlu’llâhın dem aldığı hakkında silsile-nâmelere kayd geçmemiş aceb niçin sır etmişler bu kaziyyeyi Kur’ân’da vârid olan âyetler olmuş*” (s. 19) cümlesinde ifade edildiği üzere şair, İslam dininde içkinin tedricî olarak yasaklanmasının sebepleri üzerinde durur. Hz. Muhammed ve Hz. Ali yolunda gidenlerin içki içmelerine manen cevaz verildiği, bu zümrenin isyan etmedikleri, toplanıp bir can oldukları, bu zümreden birçok sultanın velayet mertebesine eriştiği, Akyazılı Sarı Saltık, Geyikli Baba, Balım Sultan, İbik Baba, Burak Baba, Abdal Musa, Abdal Murad, Sarban Ahmed, Kaygusuz Sultan, Balım Sanî, Otman Babaların aşk şarabıyla dervişleri sarhoş ettikleri, Sarı Saltık’ın Edremit sahillerinde Rumlara kahramanca saldırdığı, Hoy’dan Anadolu’ya hicret eden Geyikli Baba’nın Orhan Gazi’ye himmet edip zafer kazandırdığı, özellikle Bursa’nın fethindeki üstün kahramanlıkları dile getirilir. Erenlerin aşk şarabıyla sarhoş olup velayet makamına çıktıklarını hatırlatan şair, erenlerin Hallac-ı Mansur’un “sırr-ı ene’l-hakk”a erdiklerini, hak marifetinin insanda zahir olduğunu bu yüzden âdeme/insana saygı ile bakmak gerektiğini, “Ali Hak’dır Hak Ali’dir” sözünün manasız olduğunu, Hz. Ali’nin bu tür sözlerden hoşnut olmadığını, daima namaz kılıp oruç tuttuğunu, Hz. Ali’nin her hâlinde fazilet bulunduğunu nakleder. Devamında Horasan’dan Anadolu’ya hicret eden Hacı Bektaş-ı Velî’nin asla içki içmediğini, riyazet ve ibadetle meşgul olduğunu, Allah dostlarına içki içtikleri ithamında bulunanların hak yolundan çıktıklarını söyleyen Garîbî, “*Nereye dönerseniz Allah’ın yüzü işte oradadır.*” (Bakara 115) âyetiyle müjdelendiğini söyler.

Garîbî mensur kısımda, manzumenin yazılış sebebini uzunca izah ettikten sonra manzumenin sonlarında dile getirilen hususların bazı Bektaşîleri rahatsız edebileceğini, kendisinin dile getirdiği mevzuların Edîb Harabî Baba’nın *Dîvânı*²’nda da sabit olduğunu söyler.

Garîbî “pîrim” redifli son gazelinde de Rufaî tarikatına mensup şeyhini övmüştür. Şeyhin ismini vermeden sadece “Fırat nehri kenarında aşk sohbeti meydanında kurbiyeti taşla tasdik olunan zat” olarak ifade edilen şahsın Rufaî tarikatının kurucusu Ahmed er-Rufâî olduğunu tahmin etmek mümkündür.

Toplam onbeş manzumeden oluşan bu mecmuanın sonunda “*23 Kânûn-ı evvel 940 Diyarbakır, el-fakîrû’t-türâbî Ahmed Edîb Garîbî*” (s. 27) ferağ kaydı

² Bk. Gümüsoğlu, 2003.

olarak değerlendirilebilen bilgi ile şairin okuyanlardan özrünü istediği “*Zihn ü fikrimi işğâl eden gürültülerden ötürü vâki olan hatâların nazar-ı müsâmaha ile görülmesini niyâz eylerim efendim.*” (s. 27) cümlesiyle eser son bulur.

Ayrıca sonradan ilave edildiği “*Meşâyih-i Kâdiriyye’den Üsküdârî ‘Osmân Şemsî Efendi Hazretlerinin Zâtî³ tarafından söylenmiş bir şi’rinin nazîresinin deyiş tarzı taklîden söylenmiştir.*” (s. 28) cümlesiyle bildirilen Osman Şems Efendi’nin (ö. 1893) XV. yüzyıl şairi Necatî’ye (ö. 1509) nazire olarak yazdığı “döne döne” redifli gazeli takliden söylenmiş bir şiiri yer almaktadır.

Sonuç

Bu çalışmada, hayatı ve eserleri hakkında yazılı ve sözlü hiçbir kaynaktan bilgi bulamadığımız Diyarbakırlı Garîbî’ye ait toplam on altı manzumenin yer aldığı yazma hâlindeki şiir mecmuası ele alınıp değerlendirilmiştir. Mecmuadaki manzumelerden ve manzumelerin başında verilen kısa bilgi notlarından hareketle şairin hayatı, şairliği diğer bir ifade ile müteşairliği ortaya konulmaya çalışılmış ve manzumelerin içerikleri hakkında bazı bilgiler verilmiştir. Özetle tasavvuf kültüründen etkilenip duygu ve düşüncelerini edebiyat kaidelerine uymadan nazmeden Garîbî’nin özellikle Diyarbakır edebiyat ve kültür hayatına kazandırılması amaçlanmıştır. Mecmuanın, sadece uzun ünlü, ayın ve hemzelerin gösterildiği Latin harfli çeviriyazısı aşağıda sunulmuştur.

(s. 1)

[Metin]

[I]

Huzûr-ı ‘Âlî-i Mürşidânelerine

Dil-âgâhım ve sebab-i feyz-i irşâdım efendim

İrsâline lutf u inâyet buyurulan iltifât-nâme-i irşâdîleri dil-i hazînimin huzûz u sürûrunu bâdî ve kalb-i nevmîdimin intibâh u inşirâhını bâ’is bulunduğu ecilden himmet-i ilhâmınızla kalbimden şu şi’r tulû’ eylemiştir.

Şeyhim senin yoluna kurbân olayım gideyim

Ne emredersen emrine fermân olayım gideyim

Lutfun ile oldu dil şâd hem dahı gamdan âzâd

Şükr ‘afva oldum nâ’il kulun olayım gideyim

³ “döne döne” redifli zemin gazel Zâtî’ye değil Necatî’ye aittir. (Tarlan, 1997, 433-34) Nazire olarak Üsküdarlı Osman Şems Efendi’den etkilenecek söylenen gazelde vezne uymayan mısralar olduğu gibi aruz kusurları da fazladır.

Kusûruma mu'terifim çok ma'ârif gâ'ib etdim
Geçdi bî-hûde zamânım esef edeyim gideyim

Yolum yolca olsa idi harâbâta sapmasaydım
Sa'yım yola sarf olaydı 'ârif olayım gideyim

Himmetinin gâyeti yok öteden beri nazarın çok
Her cihet kusûrum çok hâk-pây olayım gideyim

Havâs cifr verdin bana simyâ kimyâ etdin i'tâ
Rindliğim mâni oldu hep ana hayıflanayım gideyim

Bundan böyle şeb [ü] rûz eşk-rîz olmaktadır kârım
Bu hâlîme her bâr âh u zâr olayım gideyim

[s. 2]

Yok olsun bu harâb-âbâdda bi'l-cümle varım
Kim nihâyet bu fânîden âh olayım gideyim

Himmetini dirîğ etme kim hoş nazar 'atf eyle
Ebed olayım bende kölen olayım gideyim

Garîbî garîb oldu gözleri yaş ile doldu
Ma'rifetin 'ummânına Dicle-veş akıp gideyim

[II]

Senelerden beri rind-meşreb ve harâbâtîliğim hasebiyle hicrânkeş bulunmağım fakîrinizi ma'ârif-i ledünniyye-i mürşidânenizden mahrûm kılmışdır. Binâ'en-'aleyh böyle olmakla berâber pek çoklarının bu sâhadaki aksaklıklarına ve benimsememezliklerine rağmen fakîr-i dil-rîşiniz de hakîkat-ı bâtniyye uğrunda çalışmaları zevâle uğramayıp bi'l-'aks tezyîd ü tedvîminin nazar-ı himmet-i mürşidâneleri neticesi olduğuna kat'î olarak zâhib oluyor ve bu zehâb dolayısıyla da kalbimde çocuk sevinçleri hiss ediyorum.

Tâcî

Taltîf-i cânânla oldu dil şâd
El-hamdu li'llâh diyk-ı gönül buldı güşâd

Cemâlinden ref etdi yâr nikâbı
Yâr yolunun ben dahı olayım türâbı

Ahmed

İ'lâ-yı himem oldu nev-hayâta bâ'is
Hamd ana kim ilhâm oldu hâdis

Ma'rifet-i nefse dil buldı yol
Dâmen-i mürşidi bırakma kul ol

(s. 3)

Edîb

Eylesem n'ola yâre cânımı kurbân
Dil-h'âh olarak dergehinde derbân

Yâ ilâhî bâ'is-i mesârımdır mürüvvetin
Bâdî-i huzûzum oldu fütüvvetin

Garîb

Garîb u mehcûr u kalb-i gangîn
Râğıb-ı meydân-ı 'aşk-ı temkîn

Yanar şeb [u] rûz bu 'aşkıla dil
Bârîka-i 'aşkla ref oldu zill

Sürûruma yokdur hadd u gâyet
Ana bâ'is efendimendir 'inâyet

Yâ Rab ayırma **Garîbî**'yi bu yoldan
Bir dahı mehcûr kılma beni vusûldan

[III]

Fakîriniz daha İstanbul'da iken Eminönü Halkevi'nde Edebiyât Gecesi nâmıyla bir müsâmere toplantısında Yûnus Emre ve Dede Korkut'un Türk edebiyât âlemine olan manzûmî yararlıkları görüşülmüş ve fikr-i felsefeleri hakkında sohbetler edilip mütâla'alar serd edilmiş ve bu müfid görüşmeler *Cumhuriyyet* gazetesinde de intişâr etmiş olmakla berâber her iki erenin yan yana olmak üzere resimleri de derc edilmiş idi. Tesâdüfî olarak elime geçen bu kıymetli gazetede münderic resimleri keserek hürmet ve muhabbetle hıfz etmekle berâber Koca Yûnus'un (s. 4) ilhâmâtına nâ'îl olabilmek emeliyle o iki cemâl-i Hakk'a bir 'aşk-ı huşû'-ı ma'nevîyle ara sıra tevâzu'-kâr nazarlar atf etmekdeyim.

Hazret-i Yûnus'un cemâl-i pür-envârındaki melâhat ü incizâb ve gözlerinde parlayan nûr-ı ma'ârif-i Rabbâniyyeye hayrân olmamak kâbil degil. Andan aldığım ilhâm bu şâ'ir-i huçeste ve âşık-ı dil-şüküfte Yûnus Koca hakkında hiç bir şâ'ir tarafından bir medhiye yazılmış olduğuna râstlamamış olduğuma binâ'en fakîrden tulû' eden şu şî'rden dolayı kalbimde meserret ü mahzûziyyet hisleri duymakdayım.

Yûnus Emre cemâlinin önünde
Mütevâzı huzûrunda egdim boynumu
Hâlinde nümâyân kenz-i ma'ârif
Bâb-ı ma'ârifine döndüm yönümü

Başında 'arakiyye şâl 'imâmesi
Sırtında çizgili var bir hırkası
Gülistân erenlerin bir gül gonçesi
Medhine hasr eyledim cümle sözümü

Cemâlinde hüveydâ nûr-ı ma'rifet
Gözlerinde okunur 'ilmile hikmet
Şi'irleri bana olmuşdur sohbet
İlhâm için vermekdeyim ana özümü

Andan sonra gelen cümle erenler
 Hazretten aldılar ilhâm şi'r bilenler
 Şi'r-i tasavvufun bânîsidir diyenler
 Gerçeklediler anlar da benim fikrimi

(s. 5)

'Asrında 'Âşık Paşa vardı hem-râhı
 Türk diline verdiler yeni hayâtı
 Bu dille çaldılar 'âşıklar sâzı
 Bu yola sarf eyledim ben de 'aşkıyı

Andan beri söylendi Türkçe nefesler
 İlâhî mersiye hem kasîdeler
 Nây kemân kânûn hem dâ'ireler
 Nağmeleri artırır cümle şevkimi

Yûnus Koca 'âşıkıyım hem budalâsı
 Tapduk Emre'dir anın mevlâsı
 Bu **Garîbî** de olmuşdur kemterânesi
 Alır yâda her ân anın zikrini

[IV]

Yedi sekiz aydan beri ara sıra mâ'nevî istinâdgâhımdan aldığım ilhâm netîcesi usûl ve kavâ'id-i şi're mahremiyetim vezin ve kâfiye tarzlarına olan vukûfsuzluğum mevcûd olduğu hâlde şöyle böyle biraz şi'r benzeri manzûmî sözler söyleyebilmekde olduğumu görmekle özümü bahtiyâr 'addediyorum. Binâ'en-'aleyh nazar-ı mürşidânelerince de müşâhede buyurulacağı vechile pek çok kusûrlara tesâdüf edileceği bedîhîdir. Bununla berâber 'aklımca gûyâ bazılarında güzel söylemiş olduğuma kanâ'at getirmek sûretiyle tefâhürde bulunuyor ve 'âdetâ seviniyorum.

(s. 6)⁴

Benim özge hâlimi
 'Ârif olanlar anlar

⁴ Bu şiir, 7'li ve 8'li hece ölçüsüyle yazılmıştır.

Kenzimdeki mâlımı

Kâşif olanlar anlar

Vücûdum hatt-ı Yezdândır

Serâpâ sırrü'l-beyândır

Hem dahı *seb'ü'l-mesân*⁵dır

Kâri' olanlar anlar

Saçlarım leyl-i tavîldir

Kaşlarım *kâbe kavseyn*⁶

Gözlerim *tarfetü'l-'ayndır*⁷

*Ev ednâyi*⁸ bilenler anlar

Bu sırra vâkîf olan

'İlm-i hikmet okuyan

Zâtı zâtında bulan

'Akl-ı ma'âd olanlar anlar

Mürşide kim bî'at eden

Müşkilin cümle hall eden

Âdem olup cennete giren

Hâlis olanlar anlar

'Ârif olan nefesine

Eren vahdet zevkine

Giren hakikat kenzine

Gevher bulanlar anlar

⁵ "Yedi âyetten meydana gelen Fâtiha sûresi.

⁶ "iki yay aralığı kadar", Necm 9.

⁷ "Göz açıp kapayacak sürede."

⁸ "yahut daha az oldu", Necm 9.

Âdemdir 'âlemin özü
 Hakdır **Garîbî**'nin sözü
 Ümmü'l-kitâbdır yüzü
 Nâzır olanlar anlar

[V]

Cânımı cânâna verdim gayrı bir cân istemem⁹
 Varımı yağmâya verdim dahı varlık istemem
 Ben bu yola 'azm edeli geçdim hevâyı meşrebi
 Zevk-i lâ-yefnâ¹⁰yı buldum başka ezvâk istemem

(s. 7)

Benligi terk eyleyip girdim tarîk-i vahdete
 Nefsimi bildim lehü'l-hamd vardım hakîkat-i vuslata
 Soyunup sivâ libâsından hizmete durdum bugün
 Libâs-ı fakr ile fahrım câme-i zînet istemem

Fikrimi saldım bu bahrin zevk-i lâ-yefnâsına
 Rûz u şeb cehdindeyim 'aşkımin ihyâsına
 Çâre-cû olmakdayım nefsimin imhâsına
 Kalmadı kalbimde âmâl câh-ı dünyâ istemem

Çekdim el ârzû-yı sivâdan ben ise çokdan beri
 Şimdi âmâlim benim olmak tarîk-i 'aşk eri
 Nefs elinden kim halâsa imkân bulmaktır yeri
 Bundan a'lâ' nesne yokdur gayrı kârı istemem

Bunlara çâre muhakkak tecrîd-i 'âlem etmek gerek
 Hidmet-i mürşidde dâ'im bel bağlayıp durmak gerek
 Özünü meydân-ı pîrde puhte kılıp yakmak gerek
 Yâri buldum yâr benim yâr u cânân istemem

⁹ Manzumenin bazı beyit ve mısraları "fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün" kalıbına uymaktadır.

¹⁰ "El kanâatü kenzün lâ yefnâ/Kananat tükenmez bir hazinedir." hadisinden alıntı.

Fedâ olsun bu öz cânım dil mülkünün sultânına
 Sıdkıla basdım kadem râh-ı Hakk erkânına
 Baş u cân koydum **Garîbî** pîrim **Rufâ'î** meydânına
 Hak cemâlin gördüm anda başka sa'âdet istemem
(s. 8)

[VI]

Zâhid bizi ta'n eyleme mescide gelmez diye
 Biz namâzı beş vaktde Hakla îfâ etmekdeyiz

Sen ise secde edersin câmi'in dîvârına
 Biz ise yârin cemâlin secdegâh etmekdeyiz

Cennete girsem diye rûz u şeb gayretdesin
 Cennet içinde biz her bâr seyr-i cemâl etmekdeyiz

'Akl-ı yakîn ile bil kim emr-i salâtın sırrını
 İsbât-ı âdemîyettir el-hak müdde'â etmekdeyiz

Hilkat-ı âdemden beri emr-i tabî'îdir salât
 Bu emr-i mübeccele biz her ân iktifâ etmekdeyiz

Âdem ismi bahş olunmuşdur tabî'atdan âdeme
 Bu üç harfi âdemde her vakt görmekdeyiz

Bu üç erkân âdemde zâhirdir şübhesiz
 Kıyâm ku'ûd rükû' ile isbât-ı âdemîyet etmekdeyiz

Bu üç vaz' ism-i âdemdir muhakkak bilesin
 Bu üç sırra âşinâ olup tahsîl-i hakikat etmekdeyiz

Dördüncü secde-i şükürdür bil ki 'ârif olasın
Hakikat-ı salâta 'âlim olup kesb-i 'irfân etmekdeyiz

Ey **Garîbî** bilmek istersen salâtın sırrını
Bu sırra 'ârif olmakla tahsîl-i salât etmekdeyiz
(s. 9)

[VII]

Senden gayrı enîsim kalmadı şu 'âlemde
Kime hâlimi desem yüz döndürür ol ânda

Senden bahs eder olsam lâ-kayd davranırlar
Şer'î vâsıta Edîb ümmîde kapılırlar

İş güçleri laklakla 'ömür güzâr ederler
Hayâtın rûşeni böyle imiş sanırlar

Buraya gelmeden murâd ne idigin bilmezler
Hayvânlar gibi gelip yine öyle giderler

Buraya gelmeden maksad kendimizi bilmektir
Kendimizi bilerek Hakk'ı bunda görmektir

Hak varlığı var etdi kendi içine girdi
Kim kendi kendini yine kendi seyr etdi

Bu kesret 'âleminde Hak hâzır u nâzırdır
Kabîh görmeyin bir şey insânlığı hâ'izdir

Fakat Hakk'ın özünü eger istersen bilmek
Elzem olur ana kim gözden hicâbı silmek

Hicâbtadır bilesin kim âteş su havâ toprak
Bunu çıkar aradan ba'dehu kalana bak

Bu 'anâsır-ı erba'a vücûdudur anı ko
Giderince ne kalır işte Hakk'ın özü o

Bakinma sağa sola göreyim anı diye
Mürşid-i hâzık gerek çeşminin pasın sile

Asıl özü ki Hakk'ın mürşid-i kâmil dedir
'Âlemin tasarrufu cümle hep elindedir
(s. 10)

Vakt geçirmeksizin bir mürşid-i kâmile git
Bulduğunda hiç durma kendisine bî'at et

Ol ki seni sana bildire kim mutlak
Seni sana bildirip Hakk'ı buldura el-hak

Kıldığın bunca namâz hiç bir işe yaramaz
Mürşid-i kâmile bî'at et seni yâbânda komaz

Mürşidi olmayanın mürşidi şeytândurur
Bu şeytâna uyanın mekânı gayyâdurur

Şeytânı kov mülkünden rahmân tasarruf etsin
Şeytân kim şübhe vü gümândır bırak anı kov gitsin

Hak zâtı bilinmek için yarattı bu 'âlemi
Yaratdı 'âlem içinde sıfâtında âdemi

Bu sûretle *sırr-ı küntü kenz*¹¹ oldu âşikâr
Ehad iken kendin tevhîden etdi izhâr

‘Arşa çıkıp kürsîden hep ‘âlemi seyr etdi
Yaratdığı bu varlık böyle hitâma erdi

Hakk’ın bu hikmetinin tavsîfine gâyet yok
Bu bâbda söylenecek sözler kim pek çok

Ağaçlar kalem olup deryâlar mürekkebe olsa
Vasfına imkân olmaz insânlar yazar olsa

Hakk’ın ‘ilmi bu ‘âlemde bir noktadır anlayana
Bahr-ı muhîte dalıp katre katre damlayana

Garîbî garîb oldu bu yolda fahîr oldu
Varlığın oda verip töküldü fakîr oldu
(s. 11)

[VIII]

Zâhid bize hor bakma sakın biz ‘âlemin yektâsıyız
Cirm-i sağîr görme bizi biz ol kevnin icmâliyiz

Biz Hak ile hak olmuşuz bel bağlayıp dost olmuşuz
Dost cemâlin görmüşüz kim ehl-i Hak hem-râhıyız

Zâhire kim kılma nazar teşevvüşden eyle hazer
Kendine bak etme hatar ‘âşık-ı Hak hem-pâsıyız

¹¹ Hadis olduğu rivayet edilen ve mutasavvıflarca sıklıkla iktibas edilen “*Küntü kenzen mahfiyyen fe ahbebtü en u’refe fe-halektü’l-halka li-u’refe (li-ya’rifûni?)*”; Ben gizli bir hazine idim, bilinmeyi diledim, bunun için (beni bilmeleri için) yarattıkları yarattım.” anlamındaki hadisten alıntı.

Şer'le 'amel etmez diye buğz ile sakın etme nazar
Bâtınımız şer'ledir meydân-ı 'aşk merdâniyiz

Senin şer'in para etmez bu sırra kim 'aklın ermez
Pîr-i mugâna intisâb et bak biz ki hem-akdâhiyiz

Sa'y eyle kim ol âdem etme zinhâr bizleri zem
Etmezler sana sonra kerem biz ol Hakk'ın yeksâniyiz

Hâlimizi hâl eyledin kâlimizi kâl eyledin
Yolumuzu yol eyledin ehl-i hâl hem-hâliyiz

'Aşkımızın gâyeti yok Hak 'aşkına şevkimiz çok
Boş lâflara karnımız tok cânân 'aşk-efzâsiyiz

Cânân zikrinde dâ'imâ efgândayız şeb-i yeldâ
Ey **Garîbî** ol kâ'imen vâcid-i Hak hem-câniyiz

[IX]

Râh-ı 'aşka dâhil olan mazhar-ı sırru'llâh olur
Edeb erkân gördüğünde 'âleme sultân olur

Mekteb-i 'irfân diye zikr edilen bu meydândır
Bu mektebde tahsîl eden 'ârif-i bi'llâh olur

Bu mektebe devâmdan kasd âdemîyet eylemekdir kim
Bu dersi kim hatm edenler 'âlim-i dâna olur

(s. 12)

Bu kitâb kim vücûdudur adına ümmü'l-kitâb denmiş
Bu sırra 'ârif olanlar *küntü kenzu'llâh* olur

Ey **Garîbî** sen de git bir üstâd-ı kâmil tut elin
Mürşide yetdikde bir cân vâsıllâh olur

[X]

Medhiyye-i Hazret-i Şâh-ı Velâyet¹²

Medh-i cânân eylesem dinleyen hayrân olur
Kâmetin ‘arz etmiş olsam her gören seyrân olur

Mâh-ı nevdîr kim cemâli ‘âlemi pür-nûr eder
Berk urur envârı her bâr san bir meh-tâb olur

Saçları nermîn ü kumral sanki bir ebr-i latîf
Setr-i mâh etmişe benzer sanasın sehâb olur

Kaşları *kâbe kavseyn ev ednâ* sırrın eder ifşâ
Gözleri âhûveş cezbese a'lâ olur

Yanağı bir gülistândır penbe açılmış gülleri
Nokta nokta hâli var kim güllere gonçe olur

Dehânın içre dendâmı her biri dür dânesi
Görenler hayrân olur hem dahı sehâb olur

Güşâd etdikde cânân dehânın her nefes
Kim zuhûr eyler ‘ayânen Tâhâ ile Yâsin olur

Sen benim cânımsın efendimsin velî-ni‘metim
Var eden sensin beni kim **Garîbî** kurbân olur

¹² Manzumenin bazı mısra ve beyitleri “fâ’ilâtün fâ’ilâtün fâ’ilâtün fâ’ilün” kalıyla yazılmıştır ancak vezne uymayan mısralar çoktur.

[XI]

Gençliğim gitdi elden eriştim ihtiyârlığa
Gönül kocamaz oldu takıldı bu varlığa

Ben bu varlık içinde görürüm şeytân rahmân
Ayrı edemem bir türlü her ikisin bir zamân

Kaldı fikrim hayretde bu sırrın hikmetine
'Akıl erdirmedim bir türlü 'acâ'ib 'illetine

'Aklım şuna yatdı ki bu iki kuvvet âdeme
Musallat olmuş hükm eder her ikisi bedene

Olmuş biri hayra âlet dîger birisi şerre
Göze görünmez ammâ her ikisi dahı bende

Hayr u şer her neyse her ikisin ben etdim
Yine bu her iki yola ayağımla ben gitdim

İki dedim ise ben iki degil kim birdir
İki degildir bu 'âlem cümlesi hep birdir

Birine dâll denmiş birisine de mudil
Bırak bu ikisin sen de olasın mukbîl

Sana bırak dedimse 'aceb ben bıraktım mı
Bu ikiden birinden halâs bulabildim mi

İhtiyârlığa vardım gönül hâlâ tâze
Ediyor beni gönlüm 'âlemlere kepâze

Hîç haddini bilmiyor gönül her şeyi istiyor
Zevk ü safâ eglence güzel talep ediyor

Hitâb ediyorum gönlüme nedir bu emellerin
Geçdi mevsimi heyhât yıkıldı temellerin
(s. 14)

Uslan artık ey gönül oldun ihtiyâr gayrı
Tabî'at seni etmiş her şeyden artık ayrı

Ne tuhafmış bu gönül ki iki sevdâ peşinde
Hem cân ister cânân sever 'aklı hep ikisinde

Gönlüme hitâbım iki karpuz bir koltuğa sığmaz
Bir gönülde iki sevgi kânûn-ı 'aşka uymaz

Hangisi muvâfıksa kabûl et dîgerin bir yana bırak
Anın sevdâ-yı 'aşkına rûz u şeb kendini yak

Gönül beni dinlemez emeller peşinde gezer
Olmayacak şeylerden beni ziyâde üzer

Halâsına çâre ne etmeli bilmem bu işin
İyi görmüyorum bu hâlin böylelikle gidişin

Ey gönül artık bırak içinden bu teşvîşi
Âdem ol âdeme gel vazgeç artık bu revîşi

'İrfân bezmine var 'ârif ol bu sevdâdan vazgeç
Ecel yaklaşmadadır bilesin başına er geç

Vaktini zâyî' etme fâriğ ol 'abesle iştigâlden
Sonunda nâdim olursun çek kendini evhâmdan

Bakdın ki olmayacak terk-i terk et bu varlığı
Bırak bu 'âlem-i gülistânı kim içi dolu hârlığı

Gerçi hep varlık hakdır ammâ biri öz ü biri kışır
Öze tâlib ol âdemdir dîgeri ise hışır

Âdem hakîkî hakdır kim şeb rûz taleb et anı
Ey **Garîbî** iyi bilesin işte odur 'âlemin cânı
(s.15)

[XII]

Cânân ile cân olmuşuz ayrı gayrı yokdur bize
Vâcidle mevcûd olmuşuz kim ayrılık yokdur bize

Kendiden var etdin 'âlemi hem geldin berâber 'âleme
Bekâdan fenâya inmişiz ammâ hîç fenâ bulmaz bize

Libâs-ı âdeme geldik yedik içtik berâberce
Yek-vücûduz her cihetce bil kim husûmet olmaz bize

Bir kez zâhid sor ki bize Hak yemez içmez diye
Bu kazıyye 'ulvîde cârî süflîde lâzımdır bize

Bunu ger şerh edeyim sana ki Kur'ân'a müstenid olsun
Arz süflî semâ 'ulvîdir kim su'âl olmaz bize

Biz ki 'ulvîden mukaddem nüzûl etdik bu süflîye
Kadrini takdîr için ancak tecellî olmuş bize

Buraya nüzûlden kasd yiyip içmek degildir hâ
Sırrıyet-i 'âlem ü âdem bilinmek mutlak lâzımmış bize

'İbâdât u tâ'atın lüzûmundan kim inbi'âs etmiş
Kendisin i'lâm için Hakk ihsân olunmuşdur bize

Cennete girsem diye savm u salât eyler isen
Cennet içindeyiz yâ hû ihtiyâc yokdur bize

Maksad-ı savm u salât bu süflîden halâsdır kim
Makâm-ı nüzûle tekrâr 'urûcdur cennet-i a'lâ bize

Makâm-ı nüzûle tekrâr 'urûca muvaffak olan ervâh
Ol vakt lâzım degildir yiyip hem içmek bize

Ol makâmda olan ervâhın gıdâsı zikru'llâh olur
Melâ'ik zümresidir bil Hak nasîb etsin bize

(s. 16)

Ol makâm-ı kudsîleriyle sohbet her vakt cârî olur
Bu ebedî sa'âdetden gayrı hutûr gelmez bize

Ey **Garîbî** anladın mı savm u salâtın sırrını şimdi
Bu sırra 'ârif olmak çün gerekdir bir mürşid-i kâmil bize

[XIII]

Efendicğim:

İstanbul'da olan ihvânlardan Hâfız Hasan Efendi tarafından gönderilen mektûb ve hediyeye huzûz ve huzûr-ı kalb bulduğumdan gönülden şu tulû'ât himmet-i ilhâmınızla sânih olmuşdur.¹³

¹³ Şiirin vezni yer yer "fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün" kalıbına uyuyor ancak vezni bozan yerler fazladır.

Merhabâ ey cân Hasan'ım merhabâ
Bûs edeyim ellerin uzat bana

Kara Abdâl'a¹⁴ mülâkî etdin beni
Hak erenler de şâd-kâm etsin seni

Bu vechle kalbime bahş etdin sürûr
Allâh da dü-cihânda seni kılsın mesrûr

Hasret-i cânânla her gün âh edem
Âhıma imdâda geldin şükr dedim

Leblerinin bûsesi etdi beni mest
Ref' olup heycân kalbim oldu pest

Hüsn-i nazarım vardı evvelce sana
Bâdî-i tezyîdi oldu lutfun bana

Sihhatine du'â-h'ân olmakdayım
Hasret-i 'aşkınla ben dâ'imâ solmakdayım

Severdim evvelden seni şimdi bir kat daha
Bâkî olsun 'aşkımız ilâ nihâ

(s. 17)

Hidmetin hak erenlerde olsun kabûl
Fakîrce bu himmet pek oldu makbûl

Uzat **Garîbî** tekrâr öpsün elini
Zikrine hasr etmede dâ'im dilini

---

¹⁴ Kaynaklarda ölüm tarihi 1886 olarak verilen Kara Şemşî Abdal ile Garibî'nin mülaki/yüzyüze görüşmeleri mümkün görünmemektedir. Şairle çağdaş olan bu şahıs hakkında kaynaklarda bilgi bulunamamıştır.

Ol Hak ki Hâlık-ı *kün fekândır*¹⁵

Tebcîle zâtı pek ehakdır

Kendisi her yerde hâzır u nâzır

Bin türlü nikâb içinde zâhir

Göremez anı bunda a'mâ olan

Görür anı 'ârif-i bînâ olan

İşbu hâzır u nâzır olan mevcûd

Hakdır cümlesi vü hem yek-vücûd

Zâhide sorsan eger kim Hak nedir

Hepsi Hak derler ammâ bilmem nedir

Zât u sıfâtıyla göster bana Hakkı

Deyince şaşırıp gider 'aklı

Diyemez kim kemâliyle Hakk âdemdedir

Kendisi hem bu evde demdedir

Hoşuna gitmiş başka evden ziyâde

Tasarrufda andan görmüş istifâde

Âdem kim Hakk'ın eli ayağıdır zâhir

Bâtın eli âdem-i kâmildedir bâhir

Âdem-i kâmilin zâhire yokdur ihtiyâcı

Elsiz ayaksız anın olur sirâcı¹⁶

---

¹⁵ " 'Ol' der ve olur.", Bakara 117.

¹⁶ Metinde "seyrânı" şeklinde yazılan kelimenin anlama göre "sirâc" olması gerektiği kanantindeyiz.

(s. 18)

Bir lahzada eder 'âlemi geşt ü güzâr
Uzatsa elini istedigini tutar

Anlara kim uzak yakın olmaz
Ma'ârif-i ledünnîyeleri nihâyet bulmaz

Olmuşlar bular 'ilm-i Hak'da mâhir
Hak ise olmakda bunlarla fâhir

Bunlar ki hüzn-i hatardan her cihet sâlim
Haklarında buyruldu *lâ havfun 'aleyhim*¹⁷

İşte ol Hakdır zâhir u bâtın
İnan buna kim küfrinden sakın

Git âdem-i kâmile hem öp elini
Zinhâr küfrden hıfz et dilini

Ol âdem ki seni yitire murâda
Edersin pek çok andan istifâde

Seni sana bildirip eder kâmil
Kenz-i ma'ârifle olursun hâmil

Ol zamân olursun 'âlemde sultân
Kaçar yanından dîv ü şeytân

Ol vakt her eşyânın bâtın-ı hitâbı
Vâsıl-ı sem'in olur *ene'l-hak*¹⁸ kelâmı

¹⁷ "Onlara korku yoktur.", Yunus 62.

Ayırđ edemezsin eşyâyı birbirinden
Görürsün âdemde kemâl cümlesinden

Gerçi eşyâya hoş nazar farzdır
Ammâ kim âdem-i kâmile muhabbet hakdır

(s. 19)

Bunlara ver gönlünü alasın gönül
Gülistân-ı ma'ârifde bular oldular gül

Garîbî âdem-i kâmile et muhabbet
Sonunda bulursun elbet himmet

[XIV]

Ehlu'llâhın dem aldığı hakkında silsile-nâmelere kayd geçmemiş 'aceb niçin sır etmişler bu kazıyyeyi Kur'ân'da vârid olan âyetler olmuş.

Zamân-ı sa'âdetde alınırdı dem
Vukû'a başladı ehl-i beyti zem
Namâzda hatâlar vâki' oldu hem
Bu sebeble tahrîmine lüzûm görülmüş

Râh-ı Muhammed 'Alî'ye dâhil olana
Erkân u âdâbı görmüş olana
Hakîkat-ı Ahmedî'ye sâdık kalana
İçmelerine ma'nen cevâz verilmiş

Bu zümre içip etmezler 'isyân
Her biri birbirini 'add eder ihvân
'Aynı cem toplanıp olurlar bir cân
Hak böyle cânlara selâm eylemiş

¹⁸ "Ben hakkım." Hallac-ı Mansur'a isnat edilen söz.

Bu zümre içinde nice sultânlar
Mertebe-i velâyete ermiş olanlar
Kemâl-i 'irfâniyyete varmış olanlar
Hak bunları kendine ma'şûk eylemiş

(s. 20)

Akyazılı Sarı Saltık Sultânlar
Geyikli Baba ile Balım Sultânlar
İbik Baba ile de Burâk Babalar
Şarâb-ı 'aşkla tâlibânı sekrân eylemiş

Abdâl Mûsâ Abdâl Murâd Sultânlar
Sârbân Ahmed'le Kaygusuz Sultânlar
Balım Sanî vü hem Otmân Babalar
'Âşıkânı şarâb ile sîr-âb eylemiş

Sarı Saltık Sultân ki bir zamân
Sallarla Edremid sâhilinden yürüdü hemân
Rûm iline akınlar etdiler yamân
Hak kudretini bunlardan izhâr eylemiş

Geyikli Baba Hoy'dan Anadolu'ya hicret
Etdi de 'Osmâncıklara eyledi himmet
Orhan Gâzî'ye nasîb etdi gâlibiyyet
Kuvve-i İlâhî bunlarda zuhûr eylemiş

Bu eren yalnız başına etdi Burusa'ya hücûm
Kilîsâya tehassun etdiler kâfirler 'umûm
Kalblerine 'ârız oldu şiddetli gumûm
Efsâne degil hakîkat vukû'a gelmiş

Elinde altmış okkalık kılıç sanki Zülfekâr
Kâfirleri ol kılıçla eyledi kakhâr
Seher vakti kestâne ağacı içine firâr
Bu sûretle Burusa fethi müyesser olmuş

(s. 21)

‘Osmân Gâzî’nin baş kumandanı
Türklerin kahramân bir Alparslan’ı
Hem Geyikli Baba’nın mürîd-i hâssı
Orhan’a bu gâlibiyyeti tebşîr eylemiş

Alparslan delâletiyle Gâzî Orhan’ın
Gönlünü almak için Geyikli Baba’nın
Himmeti var olsun koca Sultân’ın
Küplerle rakı şarâb irsâl eylemiş

Görünce Baba geldigini bu armağânın
Yüzüne nazar saldı Balım Sultân’ın
Bize hediyyesidir Gâzî Orhan’ın
Pilav-ı zerde için bal pekmez ihdâ eylemiş

Açıldıkda küpler bal pekmez çıktı
Getiren hâdimler bu hâle şaşdı
Aşlar pişip hem sofralar serildi
Fakîr fukarâ yiyip du’â eylemiş

Bu aşlardan Orhan’a hisse ayrıldı
Pamuk dolu bir kutuya âteş konuldu
Bu mukâbil armağan Orhan’a kim sunuldu
Hakk erenlere ‘acâ’ibin in’âm eylemiş

Bu erenleri *şârîbü'l-leyli ve'n-nehâr*¹⁹

Sanma günâha girersin zinhâr

'İbâdet-i riyâzat etdiler her bâr

Bu vechle vilâyetler ihsân olunmuş

(s. 22)

'İrfâniyyet-i velâyet sa'y ile olur

Çalışmayan sonunda lâıyıkın bulur

Makâm-ı süflîde hâli kim n'olur

'Urûc-ı merâtibe bu yolda erkân kurulmuş

Riyâzât u 'ibâdâtı inkâr edenler

İstihfâf u istihzâ ile nazar edenler

Hak 'ibadetden münezzehdir diyenler

Bu gürûha Hak'dan la'net olunmuş

Bir tefahhus etseler vücûd şehrini

İdrâke alsalar ev sâhibini

Ol cihete çevirseler cân kulağını

Hakk kendini zikri ile meşgûl eylemiş

Kalb Allâh ismini rûz u şeb zâkir

Nefesde hayy ismiyle meşgûldür zâhir

Bu sırra inanmayan elbetde kâfir

Hakk bu yolda ulûhiyyetini isbât eylemiş

Bu sırra mahrem olan cümle erenler

Hakk'ın hakîkatine 'aklı yetenler

Ol makâma mütevâzı' boyun egenler

Hakk anları sırr-ı *ene'l-Hakk*'a mahrem eylemiş

¹⁹ Gece, gündüz içki içen; sürekli sarhoş.

İnsânda zâhirdir ma'rifet-i Hak
 'Arş-ı a'zam denilen vücûd-ı mutlak
 Hakk âdemdir her ân hürmet ile bak
 Âdemde *küntü kenz* sırrını 'ayân eylemiş
(s. 23)

'Alî Hak'dır Hak 'Alî'dir sözün edenler
 Deyip de türlü türlü herze yiyenler
 Kardeş bacısına yan göz edenler
 Şâh-ı Merdân'dan bunlara nefret edilmiş

Hazret-i şâh-ı velâyet namâz okurdu
 Günlerce yemez içmez sâ'im olurdu
 Her hâlinde fazîlet bâhir olurdu
 Bu hakikat vesâ'ikle isbât edilmiş

Hazret-i Hünkâr kat'iyen almamışdır dem
 Anınçün ol hazreti edemezler zem
 Horasân'dan Anadolu'ya hicretini hem
 Riyâzât u i'tikâf ile imrâr eylemiş

Bu hakikat-ı müsbete meydânda iken
 Hadîka-i ehlu'llâha böyleleri olmuşlar diken
 Turuk-ı 'aliyyeye bu hâl-i haysiyyet-şiken
 Râh-ı Hak'dan böyleleri tecrîd edilmiş

Ey Garîbî uzatma artık sözünü
 Bu veche tevcîh eyle cümle özünü
 Her mevcûda 'ibretle aç bak gözünü
*Sümme vechu'llâh*²⁰ âyetiyle tebşîr eylemiş
(s. 24)

²⁰ "Nereye dönerseniz Allah'ın yüzü işte oradadır.", Bakara 115.

[XV]

Mürşid-i dil-âgâhım 'azîzim efendicigim,

Yukarıda yazılmış manzûme müverrih Ahmed Refik Beg tarafından hazîne-i evrâkdan yapılan tedkîkât-ı 'ilmiyyesinden Türk Yurdu Risâlesi'nde mufassalan yazılmış Köprülü-zâde Fu'âd Beg'in menkıbe-i târihiyye olan makâlesinin musavveridir.

Geyige binerek Hoy'dan Diyâr-ı Rûm'a hicret edip 'Osmân Gâzî ve Orhan'ın Bursa'ya yaptığı akına yalnız başına dest-i şerîfnde altmış okkalık kılıç olduğu hâlde iştirâk etmiş olan Ahulî Baba'nın yaptığı ve gösterdiği hârik-i 'âde bürhân nazar-ı istiğrâb u ta'accübümü mûcib olduğunda böyle merâk-âver olan bir vak'a-i târihiyyeyi cânlı bir sûretde nazma almak emeline düştüm. Bilmem efendicigim becerebilmiş miyim? Kavâ'id-i şî're bigâne vezin ve kâfiye usûllerindeki kusûrlarımın bî-nihâye olmasına rağmen kalbe hükmeden mechûl bir kuvvet tarafından söylenmiş güzel sözler zehâbında bulunuyorum.

Bu manzûmenin nihâyet kısmı tarîk-i Bektaşîye mensûbiyyetinden ba'zılarını gocunduracağı zu'mundayım. Bu cihet mesmû'ât kabîli olmayıp Erenköyü'ndeki Muhammed 'Alî Hilmî Baba Hazretleri'nin (Uçman, 2003, 440) halîfelerinden Edîb Harâbî Baba'nın (Uçman, 1994, 422) fakîrinizde olan gayr-ı matbû' *Dîvânı*'nda mevcûd bir şî'riyle sâbitdir.

(s. 25)

Bilin ey ehl-i hakîkât Rifâ'î'dir benim pîrim

Mü'eyyed olan bürhânı Rifâ'î'dir benim pîrim²¹

Sabâvet hâlinde vâki' olan bürhânına anın

Salan hayrete aktâbı Rifâ'î'dir benim pîrim

Meclis-i bezm-i 'irfânda def çalan sâzendenin

Şikest eden defin ol ân Rifâ'î'dir benim pîrim

Bu meclis meclis-i 'irfândır zâhirî meclis degil

Kalb-i sâzendeyi kâşif Rifâ'î'dir benim pîrim

²¹ Manzûmenin ilk beyti başta olmak üzere bazı beyit ve mısraların vezni [mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün] kalıbına uymakta ancak bu kalıba uymayan beyitler çoğunluktadır.

Fırât Nehri kenârında meydân-ı ‘aşk-ı sohbetde
Kutbiyyeti şecerle olan tasdîk Rifâ‘î’dir benim pîrim

‘Abdü’lkâdir Geylânî ‘aliyyü’ş-şâmile sâ’ir meşâyih miyânında
İhrâz-ı şeyhü’ş-şüyûh eden Rifâ‘î’dir benim pîrim

İşârât-ı ma’ânîyle teşrîf-i Hac etdiler cümle
Âşikâren yed-i takbîl-i Mustafâ eden Rifâ‘î’dir benim pîrim

Esmâ-i hüsnânın beş yüz olduğun takrîr eden meşâyih
Cümle mevcûd ismu’llâh diyen Rifâ‘î’dir benim pîrim

Bu berâhîn-i mezkûre kâfidir ‘irfân ehline çünkim
Bürhânına olmayan nihâyet Rifâ‘î’dir benim pîrim

Fazîletde tevâzu‘da mes’li yokdur ‘âlemde
Rüteb-i vâlâsı gavs-ı ekber Rifâ‘î’dir benim pîrim

Ey **Garîbî** böyle bir pîr-i ‘âlîye müntesibsin iftihâr eyle
Kurbân olsun bu öz cânım Rifâ‘î’dir benim pîrim

(s. 26)

Bundaki mûnderic eş‘âr efendime ihdâ‘en akdemce göndermiş olduğum eş‘ârda mevcûd olmayıp sonradan himmet-i ilhâmınızla tulû‘ etmiş şî‘rlerdir.

Bunların bir nüshasını da fakîriniz kendim için yazdım fakat bunların evvel baş kısmına büyük ‘azîzlerim eş-Şeyh Muhammed Nûrî²² ve eş-Şeyh Mehmed Tevfîk Efendi²³ Hazretleriyle ‘azîzim efendimin eş‘ârını sırasıyla yazıp bir hâtıra olmak üzere birlikde teclîd etmek ârzûsundayım. Lutf-nâme-i mürşidânelerinizde buyurulduğu vecihle büyük ‘azîzlerimin şî‘rlerinin bir nüshasını da efendime irsâl edeyim. Ve bu sûretle efendime bir hizmet-i fakîrânede bulunmuş olayım. Bu yoldaki hizmetleri seve seve ifâ edeceğimi ‘arz eylerim.

²² Kaynaklarda aynı isme sahip birçok şahıs bulunmakla birlikte şahsın kimliği kesin olarak tespit edilememiştir.

²³ Bu zatın kimliği tespit edilememiştir.

Şimdiye kadar almış olduğum kitâblarla bi'z-zât fakîriniz elceyizimle yazmış olduğum büyüklü küçüklü on beş cilde yakın kıymetdâr âsârın fakîr göçdükdü yâd ellerde kalacağından korkduğum için inşâ'allâh kısmet olup İstanbul'a 'avdetimde bunları efendim 'azîzime ve yâhûd kütübhânelere birine teslîm ve ihdâ etmek tasavvurundayım. Cümlesi eski Türkçe ile yazılı olduğu için daha yeni mektebe devâm etmekde olan oğlum kulunuz Nedîm'in de istikbâlde işine yaramayacağı (s. 27) bedîhîdir. Muhtevâsı altmış yetmiş sahîfeden 'ibâret olan ba'zısı yeni harflerimizle yazmayı tasavvur etmiş isem de ne kadar olsa el yazısının okunmasındaki müşkilâtı ve lüzûmunda ara yerlerinde yazılması icâb eden eş'ârın satırları tecâvüz etmekde bulunması hasebiyle bu emelimden vazgeçtim.

Fakîriniz, bacım ve oğlum 'azîzim efendimin ve bacı vâlidenin hürmet ü ta'zîmle ellerinizden takbîl eder, 'aşk-ı niyâz eyleriz. Ve muhterem mahdûm ve torununuz mahsûs selâmlarla 'aşk-ı niyâz eyleriz. Oğlum Mahmûd Nedîm de hürmetle ellerinden niyâz eyler. Bâkî hayır du'ânızı ve himmet-i ilhâmınızı niyâz eylerim 'azîzim efendicğim. Hû Allâh eyva'llâh.

Diyarbakir

Fakîrû't-türâbî Ahmed Edîb ve'l-Garîb

Zihn ü fikrimi işgâl eden gürültülerden ötürü vâki' olan hatâların nazar-ı müsâmaha ile görülmesini niyâz eylerim efendim.

23 Kânûn-ı evvel 940 Diyarbakir

el-fakîrû't-türâbî Ahmed Edîb Garîbî

(s. 28)

[XVI]

Sonradan 'ilâve:

Meşâyih-i Kâdiriyye'den Üsküdârî 'Osmân Şemsî Efendi Hazretlerinin Zâtî²⁴ tarafından söylenmiş bir şi'rinin nazîresinin deyiş tarzı taklîden söylenmiştir.

[fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün]²⁵

Allâh Allâh diyerek zikr ederiz döne döne

Şem'a-i 'aşka biz her bâr yanarız döne döne

Şerer-i âhımızı görse zâhid ol ân kaçır

Yâr 'aşkına dem-â-dem âh eyleriz döne döne

²⁴ 2 numaralı dipnota bakınız.

²⁵ Bu şiirde de veznin aksadığı birçok mısra var.

Baş olunmuşdur ezeli bize bu hâlet-i 'aşk
Âteş-i sûzân içinde pişeriz döne döne

Gördüğün cümle eflâkın devrini sen sanma tehî
'Aşk-ı yâr ile her ân zâkir olur döne döne
"Kademi yer mi basar zülfüne berdâr olanın
'Aşk u şevk ile verür cân u seri döne döne"²⁶
Gayra meyli olamaz âteş-i 'aşka yananın
Şereri çıkar **Garîbî** göklere kim döne döne

Kaynakça

- Aclunî, İsmail b. Muhammed. *Keşfü'l-hafâ*. C/1-2. Beyrut: 1351-52.
- Ahmed Edîb Garîbî. *Şiir Mecmuası*. İstanbul: Süleymaniye Kütüphanesi Yazma Bağışlar Bölümü, Demirbaş No: 776.
- Gümüšoğlu, Dursun. *Ahmed Edîb Harâbî Dîvânı*. İstanbul: Can Yayınları, 2003.
- Kurân-ı Kerîm ve Açıklamalı Meâli*. (haz. A. Özek, vd). Ankara: TDV Yayınları, 1993.
- Tarlan, Ali Nihat. *Necâtî Divânı*. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı, 1997.
- Uçman, Abdullah. "Edîb Harâbî". TDV İslam Ansiklopedisi. 22.04.2024. <https://islamansiklopedisi.org.tr/edib-harabi>
- Uçman, Abdullah. "Mehmed Ali Hilmi Dedebaba". TDV İslam Ansiklopedisi. 22.04.2024. <https://islamansiklopedisi.org.tr/mehmed-ali-hilmi-dedebaba>
- Yekbaş, Hakan. "Harâbî, Ahmed Edîb". Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü. 22.04.2024. <https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/harabi-ahmed-edib>
- Yıldırım, Yusuf. *Osman Şems Efendi, Hayatı, Eserleri ve Dîvânı (Metin-İnceleme-Tahlil)*. İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, 2013.
- Yılmaz, Mehmet. *Kültürümüzde Ayet ve Hadisler (Ansiklopedik Sözlük)*. İstanbul: Kesit Yayınları, 2013.

²⁶ Bu beyit Necâtî'nin gazelinden alınmıştır (Tarlan, 1997, 433).